

پلاستیک‌هایی که می‌خوریم

درباره اجرای قانون «حذف کیسه‌های پلاستیکی رایگان در فروشگاه‌های زنجیره‌ای مشهد» که همچنان خاک می‌خورد

گزارش روز

روزنامه نگار
لله سادات کوری

پلاستیکی را می‌خورد. چرا؟ برای اینکه میکروپلاستیک‌ها وارد آب و مواد غذایی شده‌اند. پیش‌بینی‌ها حکایت از آن دارد که اگر روند فعلی ادامه یابد، تعداد قطعات پلاستیک در دریاها در سال ۲۰۵۰ بیش از موجودات دریایی خواهد بود و این یک فاجعه است.

۳ کیسه پلاستیک؛ مصرف روزانه هر ایرانی

براساس تحقیقات انجام شده در ایران، سالانه بیش از ۳ میلیون تن پلاستیک تولید می‌شود. هر ایرانی روزانه به‌طور میانگین سه کیسه پلاستیکی استفاده می‌کند که متوسط عمر استفاده از هر کیسه، تنها دوازده دقیقه است؛ یعنی هر کیسه پلاستیکی فقط دوازده دقیقه بعد از خرید، استفاده و سپس دور انداخته می‌شود. اما هیچ‌گاه تصور نمی‌شود که شاید یک به یک کیسه‌های نایلونی خریدهای روزمره‌مان، روزی به خوراک جسممان تبدیل شود. ممکن است با دور انداختن کیسه، دیگر به آن فکر نکنیم اما حقیقت تلخ اینجاست که فراموشی ما بی‌اثرشان نمی‌کند. کیسه‌های پلاستیکی برای اینکه کاملاً پوسیده شوند، به صد تا پانصد سال زمان نیاز دارند. این یعنی تا پانصد سال در محیط زیست باقی می‌مانند و به آن آسیب می‌رسانند. ایران بین «کشور پرمصرف جهان در این زمینه جای گرفته است و به عبارتی کشور ما، هفدهمین تولیدکننده بزرگ پلاستیک در دنیا محسوب می‌شود و البته در بخش بسته‌بندی مواد استفاده شده هم در مرتبه دوم قرار دارد. بخش درخور توجهی از پلاستیک‌های مصرفی به پسماند تبدیل می‌شود. اما فقط بخش کمی از پسماندهای پلاستیکی به عنوان ضایعات با ارزش، وارد چرخه بازیافت می‌شود و حدود ۶۰ درصد از پلاستیک‌ها بازیافت نمی‌شود. این ۴۰ درصد یا در طبیعت، رها می‌شود یا وارد محل‌های دفن پسماند می‌شود.

قانونی برای زنجیره‌ای‌ها

براساس آخرین گزارش دفتر برنامه‌های محیط‌زیستی سازمان ملل، درحال حاضر حدود ۳۰ کشور، قوانین و مقرراتی را برای ممنوعیت توزیع و کاهش مصرف کیسه‌های پلاستیکی، تدوین و اجرا کرده‌اند. در کشور ما نیز آیین‌نامه اجرایی کاهش مصرف کیسه‌های پلاستیکی در مهر ۱۴۰۰ تصویب و به دستگاه‌های متولی ابلاغ شد. در ماده ۳ این آیین‌نامه آمده است: «وزارت صمت با همکاری وزارت کشور موظف است در راستای کاهش تولید پسماند و محدودکردن تولید، توزیع و مصرف کیسه‌های پلاستیکی، ظرف سه ماه از تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه، شیوه‌نامه‌های ممنوعیت توزیع رایگان کیسه‌های پلاستیکی (به جز میوه‌فروشی‌ها)، توزیع کیسه‌های پلاستیکی نازک با ضخامت کمتر از ۲۵ میکرون و توزیع کیسه‌های پلاستیکی نازک با ضخامت کمتر از ۶۰ میکرون در فروشگاه‌های زنجیره‌ای را اجرا کنند».

۲۱ تیرماه سال گذشته بود که مهدی خادم‌ثانی، مدیرکل دفتر مدیریت پسماند سازمان حفاظت محیط‌زیست، درباره ماده ۳ آیین‌نامه فوق گفته بود: در ماده ۳ آیین‌نامه، سه ماه برای ابلاغ این شیوه‌نامه و به عبارتی تا بهمن سال ۱۴۰۱ مهلت داده شده بود که به علت برخی مشکلات، تهیه و ابلاغ آن به تأخیر افتاده است. سازمان حفاظت محیط‌زیست و وزارت صمت با همکاری وزارت کشور برای تهیه این شیوه‌نامه تلاش می‌کنند که نیاز به زمان بیشتری دارد.

اواخر فروردین امسال هم معاون دفتر مدیریت پسماند سازمان محیط‌زیست کشور با بیان اینکه عرضه رایگان کیسه‌های پلاستیکی در فروشگاه‌های زنجیره‌ای ممنوع است، بیان کرده بود: کیسه‌های پلاستیکی در فروشگاه‌های کشورهای پیشرفته، به‌صورت رایگان عرضه نمی‌شود و متقاضیان برای دریافت این کیسه‌ها باید هزینه پرداخت کنند. بررسی‌ها بیانگر آن است که وقتی کیسه‌های پلاستیکی به‌صورت رایگان در فروشگاه‌ها عرضه می‌شوند، میزان تمایل برای مصرف آن‌ها افزایش می‌یابد.

پیام جوهرچی با اشاره به جلسات مشترک با فروشگاه‌های زنجیره‌ای گفته بود: فروشگاه زنجیره‌ای در جلساتی که برگزار کرده‌ایم، متعهد شدند از عرضه کیسه‌های پلاستیکی به‌صورت رایگان، خودداری و این تصمیم را دست‌کم در هفته زمین پاک (از ۳ تا ۱۹ دی‌ماه) اجرا کنند.

این گفته‌ها درحالی‌است که خادم‌ثانی، مدیرکل دفتر مدیریت پسماند سازمان محیط‌زیست، ۲۷ فروردین امسال در جلسه شیوه‌نامه ماده ۳ قانون محدودیت استفاده و توزیع کیسه‌های پلاستیکی گفته بود که قانون محدودیت توزیع کیسه‌های پلاستیکی، از هفته زمین پاک (۳ تا ۱۹ دی‌ماه) اجرا می‌شود و از این تاریخ فروشگاه‌های زنجیره‌ای، دیگر کیسه رایگان توزیع نخواهند کرد.

پلاستیک رایگان برای تکریم مشتری!

سال ۱۴۰۱ در کشور می‌گویی. او در پاسخ می‌گوید: «خانم! چی می‌گین؟ کیسه پارچه‌ای بذاریم تا مشتری پول بده؟ اصلاً از نظر منطقی، درسته به نظرتون؟ ما با گذاشتن کیسه پلاستیکی رایگان، درحقیقت به مشتری امتیاز می‌دیم که بیشتر بیاد و به ما سر بزنه و خرید کنه. با این کار، مشتریانمون روز دست می‌دیم. به نظر شما، مشتری‌ای که تا الان رایگان پلاستیک می‌گرفته، حاضره از این به بعد برای کیسه پارچه‌ای پول بده؟ حتی همون پلاستیک هم اگر پولی بشه، ما مشتریانمون روز دست می‌دیم».

یک اصل مشتری‌مداری

بازدید میدانی ما از روند چگونگی اجرای قانون در فروشگاه‌های زنجیره‌ای به منطقه طلاب می‌رسد؛ فروشگاه‌هایی که به دلیل اعمال تخفیف‌های نسبتاً مناسب روی اقلام و کالاهایش، مشتری زیادی دارد. با نگاهی به محل استقرار صندوقداران این فروشگاه، باهم حجم زیادی از نایلون‌های ریزودرشت و شفاف پلاستیکی به چشم می‌خورد. وقتی از یکی از صندوقداران فروشگاه درباره ارائه نایلون به مشتری می‌پرسیم، می‌گوید: توزیع نایلون به تعداد دلخواه به مشتری درحقیقت یکی از اصول مشتری‌مداری فروشگاه‌های زنجیره‌ای است. او از آیین‌نامه سال ۱۴۰۱ درباره پرداخت هزینه نایلون ازسوی مشتری یا جایگزینی کیسه‌های پارچه‌ای با آن، آن‌هم با شرط خرید مشتری، بی‌اطلاع است و می‌گوید: «باورنوتون

قانونی که خاک می‌خورد

مسئله‌ای که مسئول گروه مردمی خاکبار و کنشگر اجتماعی درباره کیسه‌های نایلونی به آن اعتقاد دارد، فاصله محسوس تصویب تا اجرای برخی قوانین زیست محیطی ازجمله همین قانون حذف کیسه‌های پلاستیکی در فروشگاه‌های زنجیره‌ای است.

زینب وجدانی در این باره می‌گوید: تازمانی که قانون باشد اما نظارتی بر اجرایش وجود نداشته باشد یا تا زمانی که مردم منتظر بمانند تا از طرف دولت کاری انجام شود و خودشان کاری نکنند، وضعیت همین است. او تأکید می‌کند: مادر گروه خاکبار به تعداد زیادی از فروشگاه‌های مشهد سر زدیم و از متولیان آن‌ها درخواست کردیم که پلاستیک را حذف کنند. اما استقبال چندانی نکردند؛ چون این کار را مشتری‌مداری می‌دانند.

وجدانی اظهار می‌کند: تعدادی از افراد سودجو درحال حاضر نایلون‌هایی عرضه می‌کنند که اصلاً با طبیعت سازگار نیست اما این افراد با شعار «سازگاری با طبیعت»، این نوع پلاستیک‌ها را عرضه می‌کنند. در تعدادی از فروشگاه‌ها این نوع پلاستیک‌ها را دیده و تذکر داده‌ام. اولادربهترین حالت اگر هم با محیط‌زیست سازگار باشند، عذاب وجدان مصرف‌کننده را درباره استفاده از

وقتی «صمت» پاسخی ندارد

با مروری بر آیین‌نامه اجرایی کاهش مصرف کیسه‌های پلاستیکی، مصوب مهر ۱۴۰۰، متوجه می‌شویم که یکی از متولیان اصلی اجرای این مصوبه، وزارت صمت معرفی شده است. از دیگر سو گفته‌های خادم‌ثانی، مدیرکل دفتر مدیریت پسماند سازمان محیط‌زیست، درباره توزیع نشدن رایگان کیسه‌های پلاستیکی از هفته زمین

نایلون پلاستیکی کم می‌کنند و ثانیا باید گفت این نوع پلاستیک‌ها، بدتر از پلاستیک‌های معمولی موجود در بازار است؛ زیرا بازیافت‌پذیر نیستند؛ یعنی به ذرات ریز میکروپلاستیک تبدیل می‌شوند که شاید به طبیعت برگردد اما فرمولش طوری تهیه شده است که بازهم خطر وجود پلاستیک در طبیعت را دارد. او می‌گوید: روی این نایلون‌ها نوشته شده است «این پلاستیک قابل تجزیه است»، اما باید گفت که در ایران پلاستیک‌هایی که به این روش تولید می‌شوند، فرمول تولیدشان به‌گونه‌ای است که واقعا تجزیه‌پذیر نیستند. حتی اگر خرد هم شوند، به مواد آلی تبدیل نمی‌شوند، بلکه به میکروپلاستیک تبدیل می‌شوند که ضررش بیشتر از منفعتش است. پلاستیک‌های تجزیه‌پذیر واقعی، قیمتشان برای تهیه و

توزیع بسیار زیاد است و توجیه اقتصادی ندارد. او با اشاره به سابقه چهار ساله این گروه در راستای کاهش زباله‌های پلاستیکی بیان می‌کند: روش ما ترویج‌گری است. برنامه «کودک آگاه، سرمایه فردا» را با هدف آموزش خانواده محور در مشهد آغاز کردیم و به‌صورت میدانی در مدارس و مهدهای کودک، ترویج این موضوع را در برنامه داریم. فعالیت‌های مجازی هم داریم و آموزش‌های مرتبط با کاهش مصرف پلاستیک، یکی از کارهایی است که در مشهد انجام دادیم. نوشته‌هایی با شعار «کاهش مصرف کیسه‌های نایلونی» را هم در برخی فروشگاه‌های

پاک امسال در فروشگاه‌های زنجیره‌ای، نیز مزید بر علت می‌شود تا برای دانستن دلیل اجرا نشدن این قانون در فروشگاه‌های زنجیره‌ای مشهد، سراغ مدیرکل صمت استان برویم، با این حال امیررضا جرجی با این پاسخ که «حضور ذهن ندارم»، پاسخ‌گویی را به معاونت بازرگانی این اداره‌کل ارجاع می‌دهد. علی غفوری مقدم، معاون امور بازرگانی و توسعه تجارت سازمان صنعت، معدن و تجارت خراسان رضوی، هم در پاسخ به پیگیری ما می‌گوید: این موضوع در حوزه

وارد فروشگاه زنجیره‌ای می‌شویم و با ولع تمام هرآنچه ذهنمان دستور می‌دهد، تهیه می‌کنیم، اما هیچ‌گاه نمی‌دانیم همان‌طور که نایلون‌های پلاستیکی متعدد را از انواع خوراکی پر می‌کنیم، قرار است همراه همه این خوراکی‌های رنگارنگ و متنوع، پلاستیک‌هایشان را هم میل کنیم! پلاستیک‌هایی که به استناد آمار، متوسط عمرشان تنها دوازده دقیقه است و حتی بعد از مصرفشان نیز سرنوشت آن‌ها به فراموشی سپرده می‌شود، غافل از اینکه با این فراموشی، تمام ذرات میکروپلاستیک آن‌ها وارد چرخه طبیعی محیط‌زیست می‌شود و بعد از ایجاد انواع آلودگی آب و خاک و زمین، به زنجیره غذایی حیوانی و انسانی راه می‌یابد. ۱۸ خرداد سال گذشته بود که معصومه ابتکار، استاد ایمونولوژی دانشگاه تربیت مدرس، در برنامه اتاق «ایران من» که با همکاری مرکز صلح و محیط‌زیست به‌منظور «مبارزه با آلودگی پلاستیک» برگزار شد، اعلام کرد که براساس تحقیقات اخیر، هر فرد به‌طور میانگین، سالانه معادل پنجاه کیسه

نمی‌شه؛ مدیران فروشگاه، کیسه‌های نایلونی موردنیاز فروشگاه رو در قالب بارهای کامیونی تهیه می‌کنن. اصلاً این یک شرط احترام به مشتری که ما تعداد نایلون موردنیازش رو در اختیارش قرار بدیم، اما خود من چون کمی به موضوعات محیط‌زیستی اعتقاد دارم، نایلون‌ها رو دسته‌دسته جلوی پیشخوان نمی‌ذارم. هر پلاستیک مشتری که بر ششه، یکی دیگه بهش می‌دم».

مرد میان‌سالی که کیسه‌ای پارچه‌ای در دست دارد، وارد فروشگاه می‌شود. از او درباره کیسه پارچه‌ای‌اش می‌پرسیم که می‌گوید: «دو سال است که برای انواع خریدهایم از این کیسه استفاده می‌کنم، حتی کیسه پارچه‌ای مخصوص نان هم دارم؛ البته شاید یک موضوع اصلی در تهیه کیسه پارچه‌ای، مبلغ ریالی آن باشد اما این موضوع نشان می‌دهد اگر مردم برای چیزی که می‌خرند، هزینه بدهند، بیشتر قدر آن را می‌دانند. برای کیسه‌های نایلونی هم همین موضوع صادق است».

مشهد نصب کردیم. او توضیح می‌دهد: ثابت شده است بازیافت پلاستیک، هزینه‌ای بیشتر از تولید آن دارد. این مسئله بسیار دارای اهمیت است تا افرادی که نایلون پلاستیکی را با خیال اینکه پلاستیک بالاخره بازیافت می‌شود، استفاده می‌کنند، بدانند که کارشان توجیه اقتصادی ندارد.

وجدانی می‌گوید: با نگاهی به سایت دفن پسماند، می‌بینیم که حتی باقی‌مانده آلی میوه‌جات هم تجزیه نمی‌شود؛ چون شرایط تجزیه را ندارد. میکروپلاستیک وقتی تجزیه می‌شود، خطرش برطرف نمی‌شود، بلکه دوچندان می‌شود. ذرات میکروپلاستیک ذرات خطرناکی هستند که به زمین، هوا و آب‌های زیرزمینی محصولات کشاورزی و خاک وارد می‌شوند. ذرات میکروپلاستیک این روزها در جنین انسان دیده شده است. زمین موجود زنده است. اکوسیستم زیرپای انسان حیات دارد و میکروپلاستیک در بدن این موجود زنده پخش می‌شود. فعال محیط‌زیست کشورمان ادامه می‌دهد: کاش به‌صورت آزمایشی، این نوع فرهنگ‌سازی را از فروشگاه‌های بزرگ آغاز کنیم! باید در فروشگاه‌های زنجیره‌ای، این نوع پلاستیک‌ها حذف شود. مردم باید برای کیسه‌های پارچه‌ای، هزینه پرداخت کنند. مسئولان هم بر اجرا نظارت کنند. می‌توان تسهیلاتی نیز برای اجراکنندگان در نظر گرفت.

کاری ما نیست و به اداره اچ‌اس‌ای (بهداشت و ایمنی) ما برمی‌گردد. تا آخرین دقایق تهیه این گزارش، پیگیری‌هایمان از واحد اچ‌اس‌ای اداره‌کل صمت نیز بی‌نتیجه ماند و مسئول مربوط در پاسخ گفت که «به دلیل اینکه تازه به این حوزه وارد شده است، اطلاعات دقیقی ندارد». با این حال، رعایت نشدن مفاد آیین‌نامه گفته‌شده برای فروشگاه‌های زنجیره‌ای، کاملاً مشهود و مسلم است.

